

היבטים לשוניים בפרשת בהעלותך עד

דקדוקי קריאה וטעמים והדרכה לקורא בפרשת בהעלותך בהפטרה ובראשון של שלח

ח ב **בְּהַעֲלֹתְךָ**: העמדה קלה בה"א ובלמ"ד והת"ו בשוא נע, יש לקרא: בה-על-תך
ח ו **הַלֹּאִים**: הלמ"ד בשווא נח לאורך כל הפרק ולאורך כל המקרא כולו
ח יג **וְהַעֲמַדְתָּ**: העמדה קלה בה"א
ח יד **וְהָיוּ לִי**: טעם נסוג אחור לה"א
ח טו **וְאַחֲרֵי-כֵן**: העמדה קלה באל"ף והח"ת אחריה חטופה ולא בשווא נח
ח יח **וְאַקַח אֶת-הַלֹּאִים**: כך היא ההטעמה הנכונה¹
ח כד **לְצִבָּא**: הבי"ת רפויה
ח כה **מִצִּבָּא**: הצד"י בדגש חזק ובשווא נע
ט ב **וַיַּעֲשׂוּ**: הוא"ו בשווא נע, וא"ו החיבור בלשון עתיד. **אֶת-הַפֶּסַח**: הפ"א קמוצה על אף שאינה מוטעמת באחד המפסיקים העיקריים הקיסרים: אתנח או סו"פ
ט ג **וְכָל-מִשְׁפָּטָיו**: כ"ף ראשונה בשווא נח למרות הקושי
ט ח **וְאַשְׁמְעָה**: המ"ם בשווא נע ובמלרע. **מֶה-יִצְוֶה**: היר"ד ללא דגש ובשווא נע, כך במדויקים
ט י **כִּי-יִהְיֶה-טָמֵא**: תיבת יִהְיֶה מוקפת ולא במונח. **לִנְפֹשׁ**: הלמ"ד בקמץ, לא בשוא. **וַעֲשֵׂה פֶסַח**: טעם נסוג אחור לע"ן, כן הדבר גם בהמשך פס' יד
ט טו **כְּמֵרְאֵה-אֵשׁ**: יש להקפיד על הפרדת התיבות
ט יז **יִשְׁכֵּן-שָׁם**: הכ"ף בקמץ קטן
ט יט **וּבִהָאָרֶץ**: הבי"ת בשווא נח והעמדה קלה בה"א, יש לקרוא וב-ה-אריך
י כ **וְעַל-צִבָּא מִטָּה בְּנִי-גֹד**: היחיד שמוטעם טפחא-מונח-אתנחתא
י לד **בְּנִסְעָם**: הנז"ן בקמץ קטן
י לה **קוֹמָה**: במלרע²
י לו **שׁוֹבָה**: במלרע. **רַבְּבוֹת**: כאן המקום היחיד בתורה שהבי"ת בשוא נע (בכל מקרה לא בחטף!)
בשאר המקומות – בשווא נח
יא א **וַיַּחֲרֶה**: במלעיל. **וְתֹאכֵל**: במלעיל
יא ד **וְהִאֲסַפְסֵף**: האל"ף אינה נשמעת
יא ו **בְּלִתִּי אֶל-הַמֶּן עֵינֵינוּ**: יש להקפיד, כבכל מקום אחר במקרא, על קריאת הע"ן, אחרת זה משנה את המשמעות. כן הדבר גם בפסוק הבא **וַעֲיֵנוּ**, שאז יש בכך כדי לשוות משמעות הפוכה על פי תורה קדומה ההטעמה צ"ל בְּלִתִּי אֶל-הַמֶּן עֵינֵינוּ
יא ח **נִשְׁטוּ**: במלרע, זו הכרעה קשה. אבל נדמה שכן מפורש במנחת שי, אף שמביא את אור תורה המפקפק, אבל גם הוא מוכן "לקבל אם זו קבלה". בחלק מהדפוסים, תלישא נוספת מעל השי"ן לסימון מלעיל. **טַעֲמוֹ**: הע"ן בשווא נח, אין לבטא אותה כאילו היא מנוקדת בפתח או בחטף פתח
יא יא **לָמָּה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ וְלָמָּה לֹא-מָצֵיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ**: תיבת לָמָּה הראשונה מלרע והמ"ם רפויה; השנייה, מלעיל והמ"ם דגושה³.
יא טו **אֶת-עֲשֵׂה לִי**: טעם נסוג אחור לע"ן. **הִרְגָּנִי**: הה"א בקמץ קטן
יא יז **וַיִּרְדֹּתִי וְדִבַּרְתִּי וְאַצְלִיתִי וְשָׁמַתִּי**: כולם במלרע!

¹ בתוכנת מפעל הכתר בר-אילן: **וְאַקַח אֶת-הַלֹּאִים** בניגוד לרוב ככל המקורות.

² התיבה שלאחריה פותחת באות גרונית (שם אדנות) והיא זו "שמושכת" אליה את ההטעמה של תיבה זו למלרע במקום מלעיל, וכן לגבי **שׁוֹבָה**

³ ה'למה' הראשון מחובר בטעם מחבר לאות גרונית שמושכת את הטעם למלרע (השווה י לה-ו), השני מתנהג כמלת לָמָּה רגילה.

יא יח וְאֶל-הָעַם תֹּאמַר: כֹּךְ הִיא הַהֲטַעְמָה הַנִּכּוֹנָה⁴

יא כ לְזָרָא: בַּמִּלְרַע

יא כד וַיֵּצֵא מֹשֶׁה: תִּיבַת מֹשֶׁה בִּזְקָף וְלֹא בִּרְבִיעַ

יא כה וַיֵּאָצֵּל: בַּמִּלְעִיל הָאֵלֹף אִינָה נִשְׁמַעַת

יא כו הָאֵלֶּה: הַהֲטַעְמָה בֹּאֵלֹף! בַּעֲנִיִּין זֶה הִרְחַבְנוּ בַּעֲבֹר⁵

יא כז וַיִּגְד: בַּמִּלְרַע

יא כח מִבְּחִירוֹ: הַבִּי"ת בִּשְׁוֹא נַע. הַמִּנְקֵד בַּפֶּתַח מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת

יא כט הַמִּקְנָא: הַמ"ם בִּשְׁוֹא נַע, הַחֲטָף הַמּוֹפִיעַ בַּחֲלָק מִהַדְפּוּסִים אִינוּ אֵלֹא לַהוֹרוֹת עַל הַנַּעַת הַשְׁוֹא

יא לא וַיִּגַּז שְׁלֹיִם מִן-הַיָּם: יֵשׁ לַהֲקִפִּיד עַל הַפֶּרֶדַת הַתִּיבּוֹת, בַּתִּיבַת שְׁלֹיִם הַשִּׁי"ן שְׁמַאֲלִית וּבַפֶּתַח וְלֹא שְׁוֹאִית

יא ב הָלֹא גַם-בָּנֵי דְבָר: טַעַם טַפְחָא בַּתִּיבַת הָלֹא

יא ו בְּמִרְאָה: הָאֵלֹף קְמוּצָה בְּנִיגוּד לַפֶּסוּק ח וּמִרְאָה, שֵׁם הָאֵלֹף בִּסְגוּל

יא ח לְדָבָר בְּעֵבֶדִי בְּמֹשֶׁה: טַעַם טַפְחָא בַּתִּיבַת לְדָבָר

יא ט וַיִּחַר-אַף: הָעֵמְדָה קֵלָה בִּי"ד. וַיִּלָּךְ: בַּמִּלְרַע

יא יא תִּשָּׁת: בַּמִּלְרַע

יא יב וַאֲבִיָּה: בַּפֶּשֶׁטָא, לֹא בַקְדָמָא

יא יג טו עַד-הָאֵסָף: בַּמִּקָּף לֹא בַמִּרְכָא

הַפֶּסֶת בַּהֲעֵלְתָן זִכְרִיהָ בַּיָּד – ד ז:

ב יד רָנִי: הַרִי"ש בַּקִּמָּץ חֲטוּף (קֶטֶן), הַטַּעַם בְּנִי"ן מִלְרַע. הַנִּנִּי: הַנִּי"ן בִּשְׁוֹא נַח

ב טו וְשִׁכְנִתִּי: מִלְרַע. וְהָיוּ לִי: טַעַם נִסּוּג אַחֲוֹר לֵה"א. וַיִּדְעָתָ: הַעִי"ן בַּפֶּתַח

ב טז וּבָחֵר: אִין טַעַם נִסּוּג אַחֲוֹר

ג ז וְגַם תִּשְׁמַר אֶת-חֲצֵרִי: טַעַם טַפְחָא בַּמִּילָה וְגַם. מִהֲלָכִים: הֵה"א וְהַלֵּמ"ד בִּשְׁוֹא: הַרְאִשׁוֹן נַח (נִשְׁמַעַת כֵּה"א בַּמִּפִּיק), וְהַשְּׁנִי נַע

ד א כָּאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ: טַפְחָא בַּמִּילָה כָּאִישׁ וּבַמִּילָה מִשְׁנָתוֹ דָּגֵשׁ חֲזַק בִּשְׁי"ן (מִלְשׁוֹן שִׁינָה)

ד ב וְגָלָה: בַּמִּפִּיק

ד ז חֲזָן חֲזָן: אִין פֶּסֶק בֵּין הַתִּיבּוֹת

רִאשׁוֹן שֶׁל שֶׁלַח:

יג ג רִאשִׁי: הַרִי"ש קְמוּצָה

יג ח לְמִטָּה אֶפְרָיִם: מוֹטַעַם בַּמִּרְכָא-טַפְחָא

יג יד בֶּן-וַפְסִי: הוּא"ו בַּקִּמָּץ קֶטֶן

כ הִישָׁבָה: הִי"ד בִּצִּירִי וְלֹא בִּסְגוּל

⁴ לפי סימנים ואחרים ההטעמה היא וְאֶל-הָעַם תֹּאמַר ברשימות "מאורות-נתן" מצוין שבכא"צ ההטעמה היא וְאֶל-הָעַם תֹּאמַר

⁵ די לציין שאין שום ספר בעולם שמסמן אתנה בלמ"ד! ואין לחוש לגרסתו של "איש מצליח"

ח ב-ג אליהוא (הגיגים⁶): בְּהֶעֱלֵתְךָ אֶת־הַנִּיר אֶל־מֹלֵךְ פְּנֵי הַמְּנוּרָה יֵאָּירוּ שְׁבַעַת הַנִּירוֹת: אִמְנֹם הַדִּלְקַת הַנִּירוֹת הִיא יְמוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה, אֲבָל הָעֵיקָר אֵיךְ הַנִּירוֹת מֵאִירִים: מֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה. מִהִי יְמוֹל? כִּנְרָאָה לַצַּד יְהִיצוּנִי, הַצַּד שֶׁל הַמִּדְלִיק.

אֶל־מֹלֵךְ פְּנֵי הַמְּנוּרָה הֵעֲלָה נִירָתֶיהָ
אֵף עַל פִּי כֹן, הַפְּסוּקָה הִיא דוּקָא תוֹמָךְ בַּחֲלוּקָה אַחֶרֶת שֶׁל פְּסוּקוֹנוֹ: הַעֲלֵאת הַנִּירוֹת מֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה.

א'ה: בְּנוֹי עַל הַכֹּלל שֶׁכֵּאֲשֶׁר יֵשׁ שְׁנֵי מַלְכִים רְצוּפִים הֶרָאשׁוֹן מִפְּסִיק יוֹתֵר מִהַשְׁנִי.

ח כֹּא אֱלִיהוּא (הגיגים) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנָּף אֶהֱרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וַיִּכַּפֵּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטָהָרָם:

הַחֲלוּקָה נוגֶדֶת אֶת הַמְּקוּבֵּל, כִּי בַדֶּרֶךְ כָּלל נוֹשֵׂא הַפְּעִלִים קוֹבֵעַ אֶת הַחֲלוּקָה. כְּלוּמֹר, הֵייוּ מִצָּפִים שֶׁהַפְּעוּלוֹת שֶׁל אֶהֱרֹן תִּהְיֶינָה בְּאוֹתוֹ חֵלֶק שֶׁל הַפְּסוּקָה. הַסְּבִירִים יִתְקַבְּלוּ בְּבִרְכָּה. [וְאוֹלֵי הַתִּיבָה 'עֲלֵיהֶם' גִּרְמָה לַשִּׁינוּי.]

ט ט אליהוא (הגיגים) אֵיִשׁ אֵיִשׁ כִּי־יִהְיֶה־טָמֵא | לְנֶפֶשׁ

מוֹנַח מוֹנַח מוֹנַח פֹּזַר פֹּה יֵשׁ דוּגְמָה יִפֶּה שֶׁל חוֹסֵר אִפְשָׁרוֹת לַחֲלֵק פְּסוּקָה יוֹתֵר מִשְׁלִישִׁים.
[וְאִמְנֹם מִצָּאנוּ פֹה פֶּסֶק לִפְנֵי הַפֹּזַר, אֵךְ הַחֲלוּקָה בּוֹדֵאִי אַחֲרֵי 'אֵיִשׁ אֵיִשׁ'. זֶהוּ אֶחָד מִחֲסֻרוֹת הַשִּׁטָּה, יַחַד עִם הִיתְרוֹנוֹת שִׁישׁ לֵה עַל פְּנֵי פִיסוּק מוֹדְרִי.]

י כֹּה אֱלִיהוּא (הגיגים) וַנִּסְעַ דְּגַל מִחֲנָה בְּנִי־דָן מֵאֶסְפָּר לְכָל־הַמִּחְנָת לְצַבָּאָתָם.

מִשׁוֹנָה בְּעִינֵי לָמָה 'מֵאֶסְפָּר לְכָל־הַמִּחְנָת' מִחוּבֵר לַמָּטָה. הַסְּבִירִים יִתְקַבְּלוּ...

א'ה: בִּשְׁאֵר הַדְּגָלִים צִיֵּינָה הַתּוֹרָה רַק אֶת הַנִּשְׂאָה, כֹּאֵן מוֹסִיפָה הַתּוֹרָה בְּמֵאמֶר מוֹסְגֵר אֶת תַּפְקִיד דָּן מֵאֶסְפָּר לְכָל־הַמִּחְנָת. כִּנְרָאָה צִיפָה הַשּׁוֹאֵל שֶׁהַמִּלָּה לְצַבָּאָתָם תִּקְדֵּם לְמֵאֶסְפָּר לְכָל־הַמִּחְנָת, כִּבְשָׁר הַדְּגָלִים. כִּפִּי הַנִּרְאָה עַדִּיף יוֹתֵר לְהַצְמִיד אֶת הַכִּינוּי מֵאֶסְפָּר לְכָל־הַמִּחְנָת לְדוֹן וְאִזּוֹ לְהַמְשִׁיךְ לְצַבָּאָתָם.

י כֹּט אֱלִיהוּא (הגיגים) נִסְעִים | אֶנְחָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' "אֵתוּ אֶתֶּן לָכֶם".

הַמִּרְכָּאוֹת נוֹעֲדוּ לְהַדְגִּישׁ כִּי מִבְּנֵה הַפְּסוּקָה אֵינוֹ כְּמוֹ מִשְׁפָּטִים בְּעִבְרִית הַחֲדָשָׁה:
לְעֵתִים שׁוֹמְעִים זֶה הָאִישׁ שְׁאוֹתוֹ רֵאִיתִי אֶת־מֹלֵךְ, אוֹ כְּגוֹן דָּא. הַתִּיבָה "אוֹתוֹ" מִיּוֹתֵר וְאֵף אֵינוֹ מֵתֵאִים לְעִבְרִית. אֲלֹא מִתּוֹרָגִם מִשְׁפּוֹת אַחֲרוֹת שֶׁאֵינָן סוֹבְלוֹת "ש-" אוֹ "אֲשֶׁר" לְבָדוֹ.
[בְּאִנְגְּלִית, לְמִשְׁלַל, אוֹמְרִים WHOM בְּמָקוֹם WHO, וְאֵף WHOSE וְכֵד.]
אֲלֹא בְּפִסּוּקוֹנוֹ, אֵינָן זֶה הַרְכָּב כִּזֶּה, כִּי אֵינָן בְּמִקְרָא. וְכִבְר כְּתִבְתִּי עַל הַצּוּר לְכַתּוֹב אֶת הַפּוֹעֵל לִפְנֵי תִיבַת הַקִּישׁוֹר כְּמוֹ: כָּל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּזְרֹךְ כִּף רִגְלֶכֶם בּוֹ. [הַתִּיבָה 'בּוֹ' מִקְשָׁרֶת אֵךְ נִמְצָאָה בְּסוֹף הַפְּסוּקִית.]

עוֹד רַבִּים הַפְּסוּקִים כָּל־הַמִּקְרָא שֶׁנִּיתֵן לְמַצָּא אֶת תִּיבַת הַקִּישׁוֹר אַחֲרֵי הַפּוֹעֵל, וְלֹא מִצָּאֵתִי אֵף פְּסוּקָה אֶחָד שֶׁמְצִיב אוֹתוֹ לִפְנֵי הַפּוֹעֵל.

יֵאֵה מֵאֶחָד מֵעֲלוֹנֵי הַשַּׁבָּת: זָכְרָנוּ אֶת־הַדְּגָה אֲשֶׁר־נֶאֱכַל בְּמִצְרַיִם חֲנֻם וְהִקְשׁוּ הַמְּפִרְשִׁים שֶׁהִיא צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּתוּב "זָכְרָנוּ אֶת־הַדְּגָה אֲשֶׁר אָכַלְנוּ בְּמִצְרַיִם"?
וּמִדּוּעַ נֹאמַר בְּלִשׁוֹן עֵתִיד "אֲשֶׁר נֶאֱכַל בְּמִצְרַיִם"?

⁶ <http://www.hagigim.com/phpBB3/viewtopic.php?f=10&t=378>

ויש מי שתירץ, שכיון שמחשבת המתלוננים היתה כל העת לשוב למצרים, לפיכך כאשר העלו את זכרון הדגים אשר אכלו במצרים, הוסיפו לציין במאמר המוסגר את תקוותם וצפיתם "אשר נאכל" שוב את הדגה כאשר ישובו למצרים. (רבי שאול קצנלבויגן⁷ מוילנא)
א"ה: שאלה זו בנויה על טעות דקדוקית.
נאכל מתפרש אכלנו, הכוונה כעין 'רגילים היינו לאכול'.
וכן מצוי הרבה במקרא.

יא ו אליהוא (הגיגים) בלתי אל-המן עינינו:
נראה לעיניך כי היה מותר ואולי אף יותר מקובל יותר לחלק אחרי 'המן', אך כבר העירו
פה על פסוקים המחלקים כמו פה. אולי משהו זוכר כאלה?
ז' אליהוא (הגיגים) אל נא רפא נא לה:
החלוקה ברורה, ולכן אל נחבר 'נא' למעלה. ואגב אורחא, נא בדרך כלל אחרי הבקשה,
ואילו אנא בא לפני הבקשה. כן לימדוני. אנא בדקו.

היבטים לשוניים תהלים קמב

דקדוקי קריאה תהלים קמב

ז כִּידְלוֹתֵי מָאֵד: שלוש המילים מוקפות, טעם ה'עולה' בתי"ו⁸ אינו מראה על מקום ההטעמה
הטעמה משנית בלמ"ד.
מרדכי: הפ"א בפתח

א מִשְׁכִּיל לְדָוִד רַאב"ע: מִשְׁכִּיל לְדָוִד - על נועם פיוט, תחלתו מִשְׁכִּיל.
ר' ישעיהו מטראני: כל מקום שאומר מִשְׁכִּיל, כך פתרונו: שהיה המשורר מסתכל ברוח
הקודש, והיה אומר המזמור בנבואת רוח הקודש.
בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעְרַת תְּפִלָּה: נראה מכאן שמדובר במערה ידועה מכבר.
רש"י: שכרת זה כנף המעיל לשאול (ראה שמואל א, כד, ד).
נביא כאן את הפסוקים מספר שמואל (א כד)
[א] וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁב שְׁאוּל מֵאַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּמִדְבַּר עֵין גִּדִּי: ס [ב] וַיִּקַּח
שְׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ בַּחֹר מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ לִבְקֹשׁ אֶת־דָּוִד וְאֶנְשָׁיו עַל־פְּנֵי צוּרֵי הַיַּעְלִים:
[ג] וַיָּבֹא אֶל־גִּדְרוֹת הַצֹּאן עַל־הַדֶּרֶךְ וַשֵּׁם מַעְרָה וַיָּבֹא שְׁאוּל לְהִסָּךְ אֶת־רַגְלָיו וְדָוִד וְאֶנְשָׁיו
בִּירְכָתֵי הַמַּעְרָה יֹשְׁבִים: [ד] וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי דָוִד אֵלָיו הֲנֵה הַיּוֹם אֲשֶׁר־אָמַר ה' אֵלֶיךָ הֲנֵה אֲנֹכִי
נֹתֵן אֶת־אִיבֶיךָ אִיבָךְ בְּיָדָךְ וְעָשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר יִטֵּב בְּעֵינֶיךָ וַיָּקָם דָּוִד וַיַּכְרֹת אֶת־כִּנְף־הַמַּעְיֵל אֲשֶׁר־
לְשְׁאוּל בְּלֹט: [ה] וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיֵּךְ לִבְדֹּד אֶתֹּו עַל אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־כִּנְף אֲשֶׁר לְשְׁאוּל: [ו] וַיֹּאמֶר
לְאֶנְשָׁיו חֲלִילָה לִּי מֵה' אִם־אֶעֱשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְאֹדְנִי לַמָּשִׁיחַ ה' לְשַׁלַּח יָדִי בּוֹ כִּי־מָשִׁיחַ ה' הוּא:
[ז] וַיִּשְׁפֹּעַ דָּוִד אֶת־אֶנְשָׁיו בַּדְּבָרִים וְלֹא נִתְּנָם לָקוֹם אֶל־שְׁאוּל וְשְׁאוּל קָם מִהַמַּעְרָה וַיֵּלֶךְ בַּדֶּרֶךְ: ס
[ח] וַיָּקָם דָּוִד אַחֲרֵי־כֵן וַיֵּצֵא מִן הַמַּעְרָה מִהַמַּעְרָה וַיִּקְרָא אַחֲרֵי־שְׁאוּל לֵאמֹר אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ וַיִּבֹט
שְׁאוּל אַחֲרָיו וַיִּקֶּד דָּוִד אֲפָיִם אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: ס [ט] וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשְׁאוּל לָמָּה תִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי
אָדָם לֵאמֹר הֲנֵה דָוִד מִבְּקֹשׁ רָעָתָךְ: [י] הֲנֵה הַיּוֹם הַזֶּה רָאוּ עֵינֶיךָ אֶת אֲשֶׁר־נִתְּנָךְ ה' | הַיּוֹם | בְּיָדִי

⁷ השם הוא קצנלבויגן, משום מה יש נטייה למחוק את הנו"ן שאחרי הלמ"ד....

⁸ טעם עולה ויורד, כידוע, מורכב מ'עולה' מהפך על האות (או ההברה) שלפני ההברה המוטעמת, ויורד – מרכא בהברה המוטעמת. כאשר תבת היורד מוקפת למילה שלפניה הרי טעם העולה יבוא בהברה האחרונה במילה שלפניה, ודינן כמילים מוקפות.

בְּמַעֲרָה וְאָמַר לְהַרְגֶנּוּ וַתִּחַס עָלָיו וְאָמַר לֹא־אֶשְׁלַח יָדִי בְּאֹדְנֵי כִּי־מִשִּׁיתָ ה' הוּא: [יא] וְאָבִי רָאָה גַם רָאָה אֶת־כָּנָף מְעִילָהּ בְּיָדִי כִּי בְכָרְתִּי אֶת־כָּנָף מְעִילָהּ וְלֹא הִרְגָתִּיָּהּ דַּע וּרְאֵה כִּי אֵין בְּיָדִי רַעָה וּפָשַׁע וְלֹא־חֲטָאתִי לָךְ וְאַתָּה צִדָּה אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: [יב] וְשֹׁפֵט ה' בֵּינִי וּבֵינָךְ וּנְקָמְנִי ה' מִמֶּנּוּ וְיָדִי לֹא תִהְיֶה־בָּךְ: [יג] כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מֶשֶׁל׃ הַקֶּדְמִנִּי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה־בָּךְ: [יד] אַחֲרֵי מִי יֵצֵא מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מִי אַתָּה רֹדֵף אַחֲרַי כָּלֵב מֵת אַחֲרַי פָּרַעַשׁ אָחָד: [טו] וְהָיָה ה' לְדֹנִן וְשֹׁפֵט בֵּינִי וּבֵינָךְ וְיִרְאֵה וְיִרְבֵּה אֶת־דִּרְבֵּי וְיִשְׁפֹּטֵנִי מִיָּדָךְ: פ

רד"ק: כשהלך שאול לבקשו על פני צורי היעלים (ראה ש"א כד,ב), ונחבא דוד במערה מפניו, כמו שכתוב "ודוד ואנשיו בירכתי המערה יושבים" (שם, ג); ושם במערה חבר זאת התפלה.

ב קוֹלִי אֶל־תְּ אֲזַעַק קוֹלִי אֶל־ה' אֶתְחַנֵּן:

רד"ק: קולי אל ה', ואליו אזעק מצרתי, וכפל הענין.
ר"מ המאירי: ולדעתי חסר ביי"ת; כלומר: בקולי אל ה' אזעק (בנוסחא: אזעק); וכן קולי אל ה' אתחנן - כלומר: בקולי

הרב מלבי"ם: קולי אל ה' אזעק, בהיותו במערה היה ירא לזעוק בקול שלא ישמעו האויבים, אבל אל ה' אוכל לזעוק בקולי ואיני מתירא, ב. לא אוכל לחנן באורך אף שלא בקול, כי ע"י העתרת דברים יודע שיש איש במערה, אבל אל ה' אתחנן וגם בקול ולא אירא.

אֲשַׁפֵּךְ לִפְנֵינוּ שִׁיתִי צָרָתִי לִפְנֵינוּ אָגִיד:

ראב"ע: אשפך. בעבור היות הקול (ראה לעיל, ב) בגלוי, יהיה שיחי - בסתר.
רד"ק: (ג) אשפך. שיחי - תפלתי. צרתי לפניו אגיד - אע"פ שידועה לו, אגידנה לפניו בתפלתי.

הרב מלבי"ם: אשפך, במערה לא אוכל לשפוך שיח, שהשיח הוא ע"י סימנים ורושמים שע"י יוכר חולשתו וצרתו, וזה א"א במערה בחשך, אבל לפניו אשפך שיחי, צרתי, במערה לא נמצא מי שאגיד לפניו צרתי החיצונית כי אין איש מושיע, אבל לפניו אגיד צרתי.

ד בְּהִתְעַשֵּׂף עָלָיו רוּחִי וְאַתָּה יְדַעְתָּ נְתִיבָתִי בְּאַרְחֲזֹו אֶחְלֶךְ טָמְנִי פַח לִי:

ראב"ע: בהתעטף - כמו "תפלה לעני כי יעטוף" (תה' קב,א): בהתעטף קצתי על קצתי.
רש"י: ואתה ידעת נתיבתי - כמה מוקסים יש בה.

ראב"ע: ואתה ידעת הנתיב שחפצי ללכת בו. ורבי משה אמר: נתיבתי - שהיתה ישרה לנגדך. ולא הזכיר הטומנים, כמו "אשר ילדה אותה" (במ' כו,נט).
רד"ק: כמו "נפשם בהם תתעטף" (תה' קז,ה); וזה לר"ב הצרה ידכה, ישח (ע"פ תה' י'), כאלו מתעטף קצתו בקצתו והרוח בגוף. ואתה ידעת נתיבתי - כי אינני הולך בדרך רע כמו שהם הולכים; כי אני - אין בי עון, ולא חטאתי להם, והם רודפים אחרי. בארח זו אחלך - באי זה דרך שאלך, הם מרגלים אחרי, וטמנו פח לי בכל מקום שאלך.

הרב מלבי"ם: והגם כי רוחי נתעטף עלי כמי שהגיע לתכלית החולשה שרוחו מעוטף תוך הגויה, והכחות מתאספים פנימה אל הלב, וכן אין מי שיוציאני מכאן, כי אין מי יודע הנתיב שבו אוכל להתעלם מרודפי בל יכירו בי, אבל אתה ידעת נתיבתי, ובאר כי האויבים הקיפוהו מכל הצדדים, בארח זו אחלך שהיה רוצה ללכת לצד מזרח, אבל בארח זו טמנו פח לי.

ה תִּבְיֵט יָמִינוּ וּרְאֵה וְאִין־לִי מְכִיר אֶבֶד מִנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹכֵשׁ לְנַפְשִׁי:

האם פונה המשורר אל הקב"ה שיביט ימינה? ראב"ע: אמר רבי משה, כי הם על לשון ציווי. ולפי דעתי, כי **הבט** - שם הפועל, כמו "והצל תציל" (שמואל א, ל, ה). וראה - כמו "ראות" (יש' מב, כ); גם הוא שם הפועל, על משקל "למען יהיה לך ברכ" (יח' כא, טו).

גם רד"ק פירש כן: שניהם מקור: **הבט וראה**, ואינו צווי; רוצה לומר: כשאביט ימין ושמאל, אין מי שיכירני ויחוש עלי ועל טלטולי. **אבד מנוס ממני** - כי כשאחשוב: בזה המקום אלך, שם לא ידעני שאול ולא ירדוף אחרי, אין לי מקום שאנוס שם; בכל מקום שאלך, מבקש אותי. וזכר ימין ולא זכר שמאל - דרך קצרה, כמנהג המקרא, כי מהאחד יובן האחר; כמו "עמו הראבני והגדי לקחו נחלתם" (יהו' יג, ה) - פירוש: עם חצי שבט המנשה האחד; ולפי שזכר "לתשעת השבטים וחצי שבט המנשה" (שם, ז), סמך ולא זכר חצי האחר, ואמר "עמו" (שם, ח) כאלו זכרו; וכן רבים במקרא על זה הדרך בחסרון המלים במקום שיתבונן הענין מהנזכר, כמו שכתבנו בספר 'מכלל' (נב, א-ב).

אין דורש לנפשי: רש"י: אין ככל מסרתי שאלו סימחה זידו. רד"ק: מכל גואלי וקרובי אין מי שידרוש לנפשי שמבקש שאול לקחתה; כי מיד מלך לא אמצא גואל, אם אתה לא תגאלני.

המאירי מפרש שהוא ציווי: לדעתי צווי. ו**הבט ימין** - פירושו: הנה והנה; וזכר צד אחד, והאחר בכללו, כמו שביארנו ב"אחור וקדם" (תה' קט, ה), וכן ב"מנחת ערב" (תה' קמא, ב). וכן במקומות רבים יבאו המקראות בחסרון, כשהענין מובן מתוך מה שנזכר. כלומר: אתה, ה', **הבט ימין וראה** הנה והנה, ואין לי מכיר - שיחזיק בידי לעזרני, ואבד מנוס ממני - כי בכל מקום שאפשר לחשוב לכתוב בו, הם מארבים לי. ואין לנפשי דורש - להצילה, ואין בידי עזר.

ו **זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים:** ושוב לכלל הידוע, לשון עבר ועתיד במקרא אינם בדווקא מאורע שארע בעבור או שיקר בעתיד. זעקתי כאן מתפרש: אני זועק וכן אזעק, אתפלל בראשית המזמור. ראב"ע: כמו החל: "אזעק" (לעיל, ב). וטעם חלקי בארץ החיים - כי לא אקוה שירפאני אדם מארץ החיים, רק אתה. חלקי. רד"ק: עוד תהיה חלקי בארץ ישראל, שאני בורח ממנה. ופירוש חלקי - כמו "ה' מנת חלקי וכוסי" (תה' טז, ה). ובפסוק "בארצות החיים" (תה' קטז, ט) פירשנו הטעם, למה נקראת ארץ ישראל ארץ החיים.

ז **הקשיבה אל רנתי כי דלותי מאד הצילני מרדפי כי אמצו ממני:** ראב"ע: הקשיבה - כנגד "קולי אל ה'" (לעיל, ב). כי דלותי מאד - בפנים, בסתר; כנגד רנתי. רד"ק: אל זעקתי; כמו "ויעבר הרנה במחנה"⁹ (מלכים א, כב, לו). כי אמצו ממני - אינני יכול למלך ולעמו שרודפים אחרי.

ח **הוציאה ממסגרו נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמל עלי:** יש לדון אם יכתירו הוא פועל עומד או יוצא, ואם צדיקים מכתירים או מוכתרים. רש"י: כסבילי יכתירון צדיקים ויודו לשמן שאתה סומך את יריאך. ראב"ע: כבר הזכרתי, כי כח השמות בפעלים; אם כן הוא: בי יכתירו צדיקים כתר; הטעם: שיתפארו כתר מלכות בראשם.

⁹ אחרי שאחאב נהרג במלחמה הייתה הכרזה שנקראת רנה: ויעבר הרנה במחנה כבא השמש לאמר איש אל-עירו ואיש אל-ארצו:

רד"ק: יתפארו הצדיקים ויעשוני כתר לראשם, כי יאמרו: הלא דוד, לפי שבטח באל לבדו, הצילהו - והוא יחיד, או במעט עם - ממלך ועמו.

ר' ישעיהו מטראני: שאם יראו שתגמול עמי טובה ותושיעני, כולם יקבלו כתר משובתך.

הרב מלבי"ם: ואחר שספר צרת הגוף בקש על מה שנוגע אל הנפש, שהיא סגורה במסגר במערה ואין ביכלתה לעבוד את ה', ועז"א **הוציאה ממסגר נפשי למען אוכל להודות את שמך**, ואמר שע"כ תרויח נפשי האלהית בשתים, א. **להודות בעצמי**, ב. **מה שעל ידי יודו גם אחרים**, כי בי ועל ידי יכתירו צדיקים, יתנו אל ה' כתר ההודאה והשבח, ע"י שתגמול עלי, שהגמול הוא עפ"י האהבה

הרב מלבי"ם פירוש המילות: **יכתירו**. **יוצא יכתירו את ה'**, כמו כי רשע מכתיר את הצדיק (חבקוק א' ד) **לפירושי:**

לצורך העניין יובא כאן המקרא בחבקוק ופירוש הרב מלבי"ם עליו.

על-כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר את-הצדיק על-כן יצא משפט מעקל:

פירוש הרב מלבי"ם: בני העולם טוענים נגדך לאמר, הלא על כן תפוג תורה, שע"ז תפסק התורה שהיא מלמדת עקרי האמונה ושה' משגיח ושופטי צדק, ועתה יכחישו בפנות התורה ממך שרואים שהרשע מצליח והצדיק אובד, וכן לא יצא לנצח משפט, גם המשפט הנימוסי בין אדם לחברו הגם שהשכל מחייבו (וא"א שיפוג מן הלב כי מוסדות המשפט קבועים בלב האדם בטבע) בכ"ז לא יצא מכח אל פועל המעשה, כי רשע מכתיר את הצדיק, ר"ל גם הצדיק שרוצה לעשות משפט לא יוכל לעשותו, כי הרשע הוא המכתיר את הצדיק, ר"ל שהוא המלביש אותו כתר ועטרה שהצדיק השופט הוא קבוע לשפוט מאת המלך הרשע שהוא נתן עטרת הנשיאות בראשו, וצריך הוא להתנהג כפי חוקי הרשע ומשפטיו שהם עוות ועקול הדין, על כן יצא משפט מעוקל, שגם המשפט שהוא מיושר בפנימיותו וקרוב אל היושר צריך להיות מעוקל בחיצוניותו, להפיס דעתו של הרשע המכתירו שאינו רוצה במשפטים ישרים, כ"ז דברי הריב והמדון שנושאים העולם על ההשגחה ועל הנהגת ה':

תן לחכם ויחכם עוד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

אגם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: maanelashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺